

Žepski vijenac išareta i opomena

Mr. sc. Fatmir Alispahić:

Žepski gorocvijeti Smajila Durmiševića

Kada bismo u poststrukturalističkom traganju za kontekstom u kojem je nastajala poezija dr. Smajila Durmiševića u jednu nisku povezali prostor pjesnikovog odrastanja i obrazovanja, te prosvjetiteljska, stručna, naučna i vjerska interesovanja i doprinose, tek tad bismo uvidjeli da Durmiševićev život i Durmiševićevi stihovi čine jedno organsko poetičko jedinstvo. Odakle je mogao poniknuti pjesnik koji do istočnjačke percepcije detalja čita i prenosi poruke koje ispisuje priroda, u zaustavljenim trenucima, u onim menuprostorima na kojima se ukazuje prisustvo Svevišenjeg? Sva je Bosna zanosna vilenica, ali je najvilenija u pjesnikovom rodnom kraju, oko Žepe, na Borikama, na nepreglednom prostranstvu pašnjaka i hladnih zemnih izvora, gdje je priroda toliko neokrnjena i neozvučena, da njeno obraćanje postaje čujno. A ko jednom osjeti jezik vjetra, govor voda, šapat zemlje, taj će cijeloga života hodati sa *viškom* čula. ...Rezolucija njegove slike, kako se to danas kaže, bit će složenija od onoga što obično oko vidi i obično uho čuje, jer on bitak osjeti izvan sadašnjosti. Smajil Durmišević je uspio da ovaj duhovni filigran zavičaja zaštititi od sarajevske halabuke, gdje je došao po znanje, pa je već u Srednjoj medicinskoj školi i na Medicinskom fakultetu očitovao vanserijsku učenost, te u nekoliko navrata dobijao priznanja kao učenik generacije i istaknuti student. Šta se dalje moglo očekivati od mladića koji je odolio čarima sarajevskih tantavica, ispunivši iznad očekivanja misiju kojom se zaputio na školovanje? Pročitajmo to zdesna na lijevo, od danas prema jučer: preko 70 naučnih radova, preko 200 stručnih članaka, preko stotinu rtv emisija, pet knjiga, magisterij i doktorat, i još mnoštvo nastupa, s osnovnom matricom interesovanja – da se preveniraju bolesti, štiti zdravlje (s akcentom na mlade!), slavi priroda, voli domovina. U svojim sarajevskim godinama, Smajil Durmišević je stanovao u žepskom zavičaju, jer je samo pod njegovim skladom mogao iznjedruti tako briljantne učeničke i studentske uspjehe. A zavičaj je, kod Durmiševića, onaj sklad prirode u čovjeku i čovjeka u prirodi kojemu se vrijedi misionarski predati, njegovati

ga, kao zavjet Svevišnjem. Taj zavičaj je preživio i ojačao, pa je kao stručno, a potom i kao poetičko opredjeljenje, odredio i zaokružio intelektualnu, a evo i pjesničku pojavu dr. Smajila Durmiševića.

Konačno, evo nas pred njegovom trećom zbirkom pjesama, zavičajnog naslova *Žepski gorocvijeti*. Ovoj zbirci prethode zbirke *Nečujni krici* i *Treptaji*, u kojima se Durmišević predstavio kao jedan od rijetkih domaćih pjesnika koji se – ne pomodno, već suvereno – iskazuju u haiku pjesništvu. Otkud da se doktor Smajil Durmišević bavi poezijom, i otkud da se baš dobaveže te japanske, birvaktilske, poetske filozofije? Odgovor pronalazimo u stručnoj bibliografiji dr. Durmiševića, koja je ispunjena tekstovima o zaštiti voda, o borbi protiv alkoholizma i narkomanije, o pozitivnom utjecaju religije na zdravlje, itd., a što nam ukazuje kako su ova tematska interesovanja izraz autorovih duhovnih uvjerenja i stremljenja. Motivi koji su pokretali dr. Durmiševića da se bori za zdraviju sredinu, i u ekološkom i u sociokulturnom smislu, zapravo su arhetipski poetski motivi o odbrani dobrog i lijepoga. Iskazuju se na dva plana: prvom, koji nastoji u konkretnim okvirima zdravstvene zaštite i edukacije doprinijeti boljitku mikrosredine; drugom, koji u pjesničku sliku prenosi onaj iskonski osjećaj svijeta, temeljen na vjerskoj i domoljubnoj osjećajnosti, a iz kojih izvire težnje za čistotom i skladom.

Pojava haiku poetike na Durmiševićevom stvaralačkom putovanju, nije isto što i pojava Durmiševića u haiku poeziji. Ovo drugo je tek podatak, upisan u bilježnicu bosanskohercegovačke pjesničke hrestomatije, a ovo prvo je višeslojni spoj jednog misionara sa najprirodnijom formom u kojoj se mogu izraziti njegova osjećanja. Zapravo, i da se haiku ne zove haiku, Durmišević bi se našao u toj poetičkoj, mikrostilističkoj fakturi, otud što on misli i osjeća bitkom haiku poezije, tražeći značenja izmenu rečenog, i izmenu dogonenog. Ali, to ne bi bio epigram, kao kratka forma za stihovano iskazivanje retoričkih i jezičkih vještina, već ono više, i ono šire, što u sebi sadrži spoj trenutnog i vječnog, a što je haiku poetički uobličio kao svoju filozofsku okosnicu. Tu nisu toliko bitne formalne zakonitosti haikua (17 slogova, tri stiha, u rasporedu: pet – sedam – pet), koliko ona neuhvatljiva a očita poruka haikua, u kojoj se Durmiševićev pjesnički svjetonazor osjeća domaćinskim, upravo zbog sufijске (a neki će reći zenbudističke) distanciranosti od doganaja, koja omogućava da se stvari ugledaju sa vanvremenskog i vanprostornog vidikovca. Za razumijevanje Durmiševićevog haikua upravo je bitan taj otklon od formalističkog razumijevanja ove osobene pjesničke vještine. Ako bismo tražili Durmiševića u haikuu, ne bismo nidokle stigli, jer je haiku jedno gibajuće more, sačinjeno od trostihnih kapljica, koje se povremeno trgaju iz šablona tradicije i pokušavaju komunicirati sa različitim jezičkim i kulturalnim naslijenima. Važnije je osjetiti haiku u načinu mišljenja i pjevanja Smajila Durmiševića, jer tako možemo uočiti ovu znakovitu umreženost pjesnikovog životnog, prirodoslovnog, prosvjetiteljskog, humanističkog misionarstva.

A kako bi to Durmiševićev zdravstveni ili stručni rad mogao pa biti neki haiku?

Upravo zbog filozofije iz koje proizilazi njegovo haiku pjesništvo, usmjereno na osjećaj prirodnog poretka, na detalj u kome se zrcali suština, na kontrast iz kojeg proizilazi uputa...

Uenima Onicura veli da je - *haiku sredstvo za izražavanje makatoa: iskrenosti, istine, poštenja* - ali, nije li to i svaka vjera, i svaka posvećenost poretku Svevišnjeg?! Haiku je tek forma u kojoj majstori mogu more pretočiti u kaplju, kao što Durmišević žepske krajolike pretače u suzu. Ta forma je pronašla svoj sadržaj u životnoj filozofiji dr. Smajila Durmiševića, i to nema inspirativne veze ni sa Japanom, ni sa zenbudizmom, kao sa

geografskim i duhovnim zavičajem haikua. Nije se dr. Durmišević otisnuo u zaštitu čovjekove okoline zato što ga je neki haiku na to uputio, već zato što su ga žepski gorocvijeti i vodotoci odgojili, i na to obavezali, a onda se ta posvećenost prirodnom skladu poetski useljevala u najkraću stihovanu formu. Haiku se svud, pa i u Japanu, otima iz klišea koje je uspostavio klasik i poetički utemeljitelj haikua Macuo Bašo (Matsuo Bashō; Ueno, 1644. - Osaka, 28. studenog 1694.), pa je očekivano da se i sam Smjail Durmišević otima iz okvira koje je uspostavio u prethodne dvije zbirke haikua.

Evo nas pred *Žepskim gorocvijetima*, spretnim pletivom haikua i rodoljubne, zavičajne poezije. Uz sintagmu *rodoljubna poezija* rado bismo sagradili epitet od riječi haiku, tipa – haikističke ili haikoslovne – jer ovo Durmiševićevo pjesničko rodoljublje, i kad nema formalne zakonitosti haikua, nosi taj duh sažetosti i naznačenosti. U bosanskom jeziku se ta nekazana a spoznata Božija uputa zove išaretom. U Bosni se i neizgovorena riječ zove išaretom. Sve ono što je izmenu dvije riječi, a nije rečeno, a ima značenje, i podrazumijeva se, zove se išaretom. Upravo u toj poetici išareta krije se Durmiševićeva bosanska verzija haikua, jer je išaret ona svesažimajuća riječ koja u sebi sadrži sve što su teoretičari haikua naznačili kao glavni poetički prostor, u kome se vrijednost očituje u nerečenom, a nagoviještenom. Durmišević čak i kad prelazi formalne granice haikua, ostaje vjeran poetici išareta, jer je išaret, zapravo, veličanje Božijeg prisustva, one samosvijesti da je Svevišni prisutan u svemu što vidimo, osjećamo, što nas i druge pokreće, i da vjerniku ne treba nikakav drugi dokaz. Taj spoznajni prostor je u haikuu, ili u išaretu, centralna poetička tačka koja pokreće ovu kratku formu, jedva smještenu i nikad smislom zatvorenu u nekakvih 17 slogova.

Durmišević u zbirci *Žepski gorocvijeti*, rekosmo, i strukturom i stihom isprepliće haiku sa rodoljubivom lirikom, pravi svojevrstan *žepski vijenac*, i to u strogo zadatoj formi, tako što svaku pjesmu pod naslovom prate tri haikua pod rednim brojem, da bi se na kraju knjiga zatvorila na 40. pjesmi i 120. haikuu. Ova jedinstvena forma u našoj poeziji, a možda i šire, nije sama sebi svrha, jer stihovi koji se *gledaju* - ova pjesma pod naslovom naspram tri haikua u nizu - ostvaruju interaktivnu relaciju, u ogledanju i nadgovaranju, pa nam se gotovo čini da vode dijelom i jedno drugo nadopunjuju. Najčešće ne postoji direktna komunikacijska veza, ali je očita veza u temi, ideji, ambijentu... Ne pamtimo da smo dosad negdje susreli to nadgovaranje dvije pjesničke forme, u jednoj pravilnoj, umreženoj strukturi, gdje se svaka od 40 pjesama ogleda u blokovima od po tri haikua.

U nekim sadržajnim elementima Durmiševićeva poetika podsjeća na još jednu klasičnu japansku formu, koja se zove waka, čija formalna osobenost je u dodatna dva stiha od po sedam slogova (ukupno 31), a sadržajna u veličanju prirode i prirodnih pojava, sa akcentom na subjektivni osjećaj pjesnika, često ironičan. Nas zanima taj ironijski osjećaj koji se u više navrata pojavljuje u *Žepskim gorocvijetima*. Ovu osobinu uočavamo u pjesmi *Bosanski šehidi*, pisanoj u distihovima, koja se ogleda u tri haikua, od kojih je jedan groteskno spušten u realitet zaborava: *Kula umire / Džip i zlatni lanac. / Gle, sav svijet je naš*. Jednaku ironizaciju uzvišenih, ovdje pastoralnih motiva (*Sama je mati / Čezne i pogled pruža...*), nalazimo u pjesmi *Mati: A unuk / Tamo daleko / Gricka i kôlu pije /*, a što nije samo sebi cilj, jer se slika zavrta na realitet majčine dove za djecu, u daljini. Sličnu sliku vidimo i u pjesmi *Žepci: Malo niže, / u koritu, / Kraj džamijskog / skoro / praga, / U najljepšem / Božjem daru, / Pivske boce / i konzerve*. Taj spoj uzvišenih motiva sa trivijalitetima potrošačke i kičerske svakodnevnice (džip, zlatni lanac, kôla, grickalice) stvara poetičko varničenje koje ovjerava suprotstavljene polove. No, to su izuzeci, ipak dovoljni da osjetimo horizont Durmiševićevih pogleda.

Dominantan pjesnički izraz u knjizi jesu ode zavičajnim ljepotama i vrednotama u kontrastu sa ratnim, a i poratnim genocidom nad Bošnjacima, nad narodom čija se druga smrt pojavljuje sa oblacima zaborava i odronenja. Pjesnik ne daje tako eksplicitnu idejnu poruku, ali ona biva slučena i kroz ovakve haikue: *Pčela je ajet / Kad umre ona, znaj / Umrijet će ljudi.*

Dalo bi se čak govoriti o izvjesnoj narativnosti *Žepskih gorocvijeta* koji se, vidjeli smo, otvara slikom preseljeničtva, majke na ognjištu i sina u daljini, da bi se kroz reminiscencije na okamenjenu povijest (*Preci su kamen / A mi vjetar. Stećci su / djedovi naši*) i zavičajne ljepote (pjesme *Ljubav i Gorocvijet*), na scene ratnih zločina (*Parmaci, oštri/ Daj dete! Ne, zaboga /Bravo, viteže*) i progona (*Kuća puna. Sve / osta. Bježi! A otac / On Musaf zgrabi*), na rušenje džamija (*Zar niste znali / Zlikovci hudi, / Svetinje ove / Nose / Žive / Bošnjačke grudi*), došli do slojevite pjesničke zapitanosti nad istinom i pravdom, a što se vidi i u pjesmi *Crni vrâni: Ko to/ Pusti / Crne vrâne / Što se mrtvom / Glavom kite, / Da nam / Djecu / Surgun čine, / Da nam / Gaze / Svete humke, / Da u oganj / Metnu pleme - / I izbrišu uspomene!* Apokaliptično djeluju haikui u 295. (*Nema ni ljudi, / Ni psa. Korov i zmije / I voćke – divlje*) i 296. pjevanju (*Mirisni vjetar / Zove i tuži – ovdje / Živješe ljudi*), jer je to ishod počinjenog genocida nad Bošnjacima. Iako među žepskim povratnicima jedva da ima desetak učenika, pjesnik u predzadnjem haikuu veli: *Selam ti šaljem / O, žepsko pače. Čuvaš / Stazu i kor'jen!*, te u posljednjem haikuu poručuje: *Zlikovci, znajte / Čeka vas Hamid. Šehid / Na vječnoj straži!*

Ova knjiga Smajila Durmiševića je i u graditeljskom i u idejom smislu slojevitija od njegovih prethodnih knjiga, utoliko što ostvaruje u nas prvi put vinenu strukturu od pjesama koje se ogledaju u blokovima od tri haikua, i tako 40 puta u odnosu na 120 haiku pjevanja, dok, s druge strane, nosi u našoj književnosti veoma rijetko pjesničko očitovanje o genocidu, otetom zavičaju, nepravdi i nadi.

Jedno od najljepših osjećanja koje kritičar može steći nakon čitanja neke knjige, jeste kad mu se čini da je nešto važno zaboravio, pa bi se zavratio da to zaboravljeno potraži.

Dogana se to u obilju dobrih i važnih stranica, koje se sve ne mogu ponijeti i prenijeti u jedan, evo ovaj, tekst. Zato su *Žepski gorocvijeti* jedna od onih knjiga s kojima treba živjeti.

9. februar /veljača 2012. Mr. sc. Fatmir Alispahić

NEKOPRIS

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>